

שורשים

סיפורה של משפחה

שורשים – סיפורה של משפחה

”דוד לדוד ישב מעשיר, וגבורותיך יגידו...” (תהילים קמ"ה פס' ד).

כתיבתו של הסיפור שיובא בהמשך, תחילתו בקיץ 1957 במעברת כורדני ב'. מתחת לצילו של עץ ליד אחד הצדיפים, ישבו להם שני אנשים, גבד בעל ארשת רצינית, שערו האפור מלמד על גילו המתקדם, ואשה מחוייכת. הם לגמו קפה ומידי פעם החליפו דברים ביניהם. מתוך הצדיף התבונן בהם אברהם, והוא נפעם ונרגש. פניו המקומטות של האיש שם בחוק לא גילו ולו שמץ ממה שעבר בחייו. העייפות ניכרה בפניו אך העיניים היו עדיין יפות, עיני דבש מלאות הבעה ורוך. "כמה מעט אני יודע על עברו" – חשב אברהם – "בית הוריו, ילדותו, אחיו, מערכת היחסים ביניהם, תקוותיו ואכזבותיו, פניו החתומות כאילו ממתיקות סוד. אני בעצם בקושי מכיר אותו, את אבא שלי".

סקרנותו של אברהם הלכה וגברה להכיר מקרוב את תולדות המשפחה. אביו היה עדות חיה להרבה מהמאורעות שפקדו את המשפחה, מה עוד שזכרונו עדיין לא בגד בו וניתן היה לדלות הרבה פרטים ותאריכים שרובם היו מדויקים.

דוד החל לספר את הביוגרפיה של המשפחה בהיותו בן 62 וסיים אותה בהיותו בן 75. כלומר, הדברים לא סופרו ברצף, אך בזכרונו הצלול הוא שמר על רצף כרונולוגי של האירועים. הסיפורים נוגעים בילדות אומללה, בעוני, ברעב, באכזבות, אך גם באהבות ראשונות, תקוות ואמונה. לא פעם זלגו דמעות מעיניו של דוד כשזכר באירוע זה או אחר, רגשותו חנקה את גרונו ולא פעם היה פורש לחזר הסמוך כדי שבנו אברהם לא יהיה עד למצוקתו.

תקוותו של דוד היתה שדורות המשפחה הבאים ידעו את קורותיה. המשפחה שלנו היא ככל המשפחות: היו בה חולשות, אמונות ואיכויות משלה, היא חוותה אסונות, שמחות, גירושים, טינה פנימית וליכוד. אם משפחתנו היא ככל המשפחות, מה הטעם לשחזר את קורותיה ומעשי בניה? פשוט, כי זו המשפחה שלנו...

בגיל 78, לאחר שחווה חיים מלאים, הגיע דוד למסקנה שליכוד המשפחה הוא הדבר החשוב לו ביותר. זו בעצם היתה צוואתו. הספר הזה הוא צעד להגשמת מטרה זו ורק העתיד ילמדנו אם הצלחנו במשימה ולעולם עבודה זו לא תהיה גמורה: דורות הולכים ובאים, נולדים ומתים, מתחתנים וגם מתגרשים לפעמים, והרי חז"ל הם שהודנו שחייב אדם מישראל לדעת מי היו אבותיו ואבות אבותיו, ככל שידו משגת...

פרק ראשון – מיהודה עד משה

יהודה ג'בר (=ענק), סבו של דוד מזרחי, נולד בטהרן בירת פרס בערך בשנת 1792. אסתר אשתו נולדה בדמשק בירת סוריה בשנת 1805. נולדו להם שני ילדים: משה, נולד ב 1842 ובת-שבע. מאחר ומשה היה בן יחיד, חיפשו הוריו שם מיוחד לבנם, והשם שנבחר הוא קומבינציה של מספר מילים ומשפטים:

אני משה יהודה = אמי

ג'בר מזרחי = גם

אני בן יחיד = אבי

עד גיל 13-14 למד משה אצל רב וידע קרוא וכתוב. בהיותו בן 17 מת עליו אביו. משה ואחותו בת-שבע החליטו לעזוב את טהרן לכיוון בגדד (באותם ימים שלטו הטורקים בעיראק) מבגדד לנסוע לסוריה ומשם לפלסטינה, שם ביקש משה להיקבר. המסע נערך על-גבי גמלים, בשיירה ארוכה ובקצב איטי. מחיר המסע היה זעום וארך ארבעים יום. מיותר לציין שלעולם לא היו תאונות-זרכים במסעות אלה...

משה הגיע לבגדד ועבד כשנתיים כסבל ושומר בבית-ספר יהודי. משם המשיכו משה ובת שבע במסעם לסוריה, שוב על-גבי גמלים. שם גם נישאו השניים בערך באותו הזמן. בת שבע נפטרה בגיל צעיר לאחר שנולדה לה בת בשם שרה. משה התחתן עם אסתר, אשר נולדה בסוריה בשנת 1854. אסתר לא ידעה קרוא וכתוב והיתה תמיד לבושה בשחור, שמלה ארוכה וצעיף שחור שהיה מכסה חלק מפניה. כך נהגו הנשים להתלבש. לאחר שנישאה, הפכה האשה לרכוש בעלה. משה ואסתר חיו בהרמוניה, כשלכל אחד תפקיד מוגדר במשפחה. הבעל דאג לפרנסת המשפחה ואשתו היתה עקרת בית, עם כל המשתמע מכך. אסתר היתה אשה מתוקה וטובת-לב. לבני הזוג נולד בשנת 1879 בן בכור, אסלן שמו. אסלן יזכר כמעט לאורך כל הספר כאחת הדמויות היותר דומיננטיות במשפחה.

לאחר מספר שנים עברה המשפחה לביירות. תושבי העיר הדביקו להם את השם נג'מי (=פרסי) כמנהג אותם הימים, שאנשים קיבלו שמות הקשורים למקצועם או למוצאם. מאוחר יותר אימצו אחיו של דוד את השם מרוזי. לאסלן נולדו שני בנים: אלי ומואיז. איזק הוא בנם השני של משה ואסתר, הוא נולד בביירות בשנת 1880 והיה אביהם של: מוריס, מרסל, רשלי, ניסו, רנה ולורה. בשנת 1887 נולד הבן השלישי, יעקב, ולו נולדו 12 ילדים, ביניהם: מואיז, אסתר, סלומון, ראובן, חוזה, יחזקאל ועוד. הרביעית היא שרה, נולדה בשנת 1891, ולה 4 בנים ושתי בנות. הבא בתור היה דוד, נולד בשנת 1895, אב למשה, אברהם, יוסף וקרולין. סוגר את הרשימה מרק, נולד בשנת 1899, אביהם של מוריס, הדסה, אריה חוזה.

כל ילדיהם של משה ואסתר נולדו בביירות פרט לאסלן שנולד בדמשק. אסלן, איזק ויעקב למדו בישיבה אצל רב, החכם זקי אשר יסד בית-ספר יהודי עוד לפני הולדת דוד. למדו שם תורה, עברית וערבית. עקב מחסור בבתי-ספר לילדים, למדו גם נוצרים אצל החכם זקי. עם מותו של הרב, מילא את מקומו חכם אחר בשם שם-טוב. בנות לא למדו שם, שהרי תפקידן להיות עקרות-בית. שרה, אחות דוד, היתה חריגה מהבחינה הזאת, היא למדה בבית-ספר אליאנס ולאחר-מכן בבית-ספר איטלקי. יהודי דתי היה שולח את ילדיו ל"חדר" או ל"כתב". ב"חדר" למדו בעיקר יהודים אשכנזים משך 10 עד 15 שנה ובסיומו קיבלו הסמכה לרבנות. ב"כתב" למדו ילדים בני 5 או 6 את הא"ב, תלמוד ולימודים כלליים. הילדים והרב היו יושבים על מחצלות בחצי עיגול. הרב היה מלמד עברית ילד אחר ילד.

יעקב, שהיה מאוד דתי, היה צם פעמיים בשבוע, הוא לא עבד כלל והיה מתפלל ולומד כל היום. אסלן למד עד גיל 14 ואחר-כך התחיל לעבוד כחייט. המשכיל מבין כל הילדים היה

מרק. הוא למד בבית ספר אליאנס ואחר-כך המשיך לימודים גבוהים. משה רצה ללמד את דוד פרסית, אך אשתו התנגדה וטענה שזו שפה לא שימושית.

1899

משה היה רקע נחושת, אך הכנסתו הכספית היתה מזערית, למרות שעבד יום שלם. אסלן, שהיה הבן הבכור, לקח על עצמו את כלכלת המשפחה. בשנת 1899 נשא לאישה את נזלי, וכמנהג הימים ההם, המשיך לגור עם המשפחה, שכללה 15 נפשות: נזלי ואחותה טרה, מואיז, אסתר, רשלי, מרי, ויקטוריה (אחות מואיז), אלי, סלומון, טונה, דוד, איזק, מרק והוריהם. אסלן היה חלש אופי ונשלט על-ידי אשתו נזלי ובעיקר על-ידי אחותה טרה. שתי האחיות היו אנוכיות ורעות-לב. הן שלטו בבית ביד רמה וכלם סרו למרותן. טרה היתה בחורה יפה ומושכת ובמהרה החל רומן להירקם בינה לבין אסלן. כל בני הבית ידעו על כך ושתקו, כולל נזלי שהיתה בין הפטיש לסדן. איש במשפחה לא אהב את טרה וגם אחותה החלה להתרחק ממנה. בעיקר הילדים בבית, כולל ילדיו של אסלן, סבלו מיחסה העוין כלפיהם. בשנת 1899 איבדה טרה עין ובני המשפחה שמחו לאידה.

בגיל 43 נפטרה נזלי בזמן ניתוח. לאחר שנתיים נשא אסלן את טרה לאישה ונולדה להם בת אחת ויחידה: טונה. להלן שמות ילדיהם של אסלן ונזלי:

מואיז – בעלה של רשלי, היו תשוכי ילדים ונפטרו בקנדה.

אסתר – אשתו של סזר, נפטרה בחיפה. בניהם: זקו (איזק) שחי בקנדה, מוריס (משה) ואריה נשוי ליעל בלומנטל. הבנים שינו את שם משפחתם ל-אביטל.

ויקטוריה – נשאה רווקה, נפטרה בחיפה.

רשל – נישאה לאלי, נפטרה בונצואלה. ילדיהם: ג'וזף ולינה.

אלי – בעלה של קלייר, נפטר בחיפה. ילדיהם: דני, אריה ורותי.

סלומון – נפטר בחיפה. הילדים: אריאל, ראול ורונית.

מרי (זגה) – אשתו של איזק, נפטר בעכו בשנת 1998, הילדים: אסתר נישאה לגדעון ולהם שני ילדים: הילית וכפיר. צ'רלי ולו שני ילדים: יניב ולירון. אריה, ושמות ילדיו: ענבל, מורן וגיא.

טונה – בתם של טרה ואסלן נישאה לרורו והיא חיה בקפריסין. ילדיהם: רלף – מתגורר בלונדון ולינה – מתגוררת בישראל.

1900

דוד, הגיע לגיל חמש אך ללמוד הוא לא רצה. זכור לו אותו יום, כשאחיו יעקב גרר אותו על הרצפה בכח בנוכחות בני המשפחה, כמה מושפל הוא הרגיש.

1901

דוד שיחק בכדור ברוחב, כשעבר סוס ובעט בו בפניו. מאז נשא צלקת בעינו הימנית כל ימי חייו.

1903

בהיותו בן 8 עמד דוד בראש קבוצת ילדים. את אחד ממעשה הקונדס שלהם זכר ולא שכח: הם פגשו ברחוב אדם זקן עיוור בעל זקן לבן ארוך ובידו מקל. דוד החליט למשוך בזקנו. משך וברח, משך וצחק יחד עם שאר חבריו. הזקן ניסה להתגונן ובמקלו ניסה להבריח את הפרחחים, אך לשווא. לאחר מכן היו לדוד יסורי-מצפון כבדים שליוו אותו עוד הרבה זמן.

עד הגיעו לגיל 8 למד דוד ב"כתב" ואחר-כך עבר לבית-ספר אליאנס. הוא למד ערבית, צרפתית ועברית משך ארבע שנים. בית-ספר זה שם לו למטרה לפתח את התרבות היהודית והשפה הצרפתית במדינות הלא מפותחות. לתלמידים מצטיינים היה בית-הספר מעניק מילגת לימודים בפרז, בתנאי שעם סיום לימודיהם יחזרו ללמד באותו בית-ספר בו למדו. בתחילה התנגדו היהודים ולא שלחו את ילדיהם ללמוד באליאנס בגלל העדר בית-כנסת במוסד. ההנהלה התליטה לבוא לקראתם, בנתה בית-כנסת בו התפללו לא רק התלמידים אלא גם הוריהם. שם גם חגגו היהודים את חגיהם וערכו את סדר פסח בו הוזמנו לקחת חלק כל היהודים שלא היה באפשרותם לערוך את הסדר בביתם. אליאנס התמלא בתלמידים יהודים, שבתחילה למדו בנפרד בנים-בנות ומאוחר יותר התמזגו התלמידים והכתות היו מעורבות. הקשר בין המוסד ליהודים היה טוב ומנהל בית-הספר בביירות מר צמוח אף נסע לתימן לחקור שם את היהודים וכתב ספר על כך.

החל מגיל 8 לא ידע דוד ימים מאושרים. ההורים לא רק שלא פינקו את ילדיהם, אלא היו מכים בהם על כל שטות, שהרי "חוסך שבטו שונא בנו". היכו בידיים והיכו במקל. לדוד אסור היה לצאת מפתח הבית ולשחק עם ילדים שכנים. היה עומד ליד החלון ורואה אותם משחקים ונפשו יוצאת אליהם. אם התפתה ושיחק אתם – היו הילדים מלשינים להוריו ותור המכות הגיעו. גם בהפסקות בבית-הספר אסור היה לו להתרועע עם ילדים אחרים פן יושפע מהם לרעה. כך גדל בבדידות מוחלטת.

כשדוד היה בן 80 ונדע לו שנכדו גיל ממאן לצאת לשחק עם חברים בחצר, הגיב בהתרגשות ואמר שיש לעודד אותו ולצאת ולהתרועע עם ילדים אחרים כי זה דרכם של ילדים, לשחק בצוותא בשמחה ובצהלה.

1904

איזק השתקע בקהיר ובגיל 25 נשא לאישה את שרינה. הוא עבד כמנהל חשבונות. כלם כיבדו אותו. נולדו לו שני בנים וארבע בנות: מוריס (בקנדה), מרטל (בישראל), רשלי (נפטרה), ניסו, לורה ורנה.

1905-1906

מעשי הקונדס של דוד היו פועל יוצא מבדידותו. זכור לו מקרה שבו תפס חתול, זרק אותו לתוך מיכל מלא מים וכל אימת שהחתול ניסה לצאת מהמיכל, היה דוחף אותו חזרה פנימה, עד שמת.

1906 היתה השנה שבה נראתה בפעם הראשונה מכונית נוסעת. אדם עשיר קנה אותה והתגאה בה ברחובות ביירות. עד אז נראו חמורים, סוסים, אופניים ובעיקר הלכו אנשים

ברגל. הרחובות היו רחבים ופנויים והולכי הרגל לא חששו לחצות כבישים אף מבלי להסתכל לצדדים. כשנראתה המכונית בפעם הראשונה, הוכו העוברים-ושבים בתדהמה, עמדו ובהו ב"פלא", ומאוחר יותר נראו יותר ויותר מכוניות והתחיל גם עידן תאונות הדרכים.

1907

החל מגיל 12 החל דוד ללמוד בקולג' האמריקאי Syrian Protestant College – S.P.C. כיום נקרא הקולג' American University of Beirut (A.U.B.). יש לציין שסוריה ולבנון היו בזמנו מדינה אחת.

איך הצליח דוד להיכנס לקולג' הסיפור שהיה, כך היה: אחיו של דוד, יעקב, החליט בגיל 20 ללמוד בקולג'. הוא שמע על מטיפה אנגליה כבת 50 בשם טנדל שיכולה לסייע לו בענין. הוא נפגש איתה, והיא הסכימה לממן לו את לימודיו בקולג', ובתמורה יתנצר. יעקב לא ידע קרוא וכתוב והיתה זו האפשרות היחידה מבחינתו ללמוד. הוא נכנס לקולג' והחזיק שם מעמד שבוע ימים. הוא ביקש מגב' טנדל להחליפו באחיו, וכך דוד התקבל לקולג'.

שבעים אחוז מהלומדים היו אמריקנים ושלושים אחוז ערבים. דוד למד בקולג' חמש שנים, החל מגיל 12. השנה הראשונה היתה קשה מאוד עבורו כיוון שלא ידע את השפה האנגלית בבית איש לא יכול היה לעמוד לו, מה עוד שאיש לא התעניין בלימודיו. הקולג' התחלק לשתי קבוצות גיל: ג'וניורים (קטנים) וסניורים (מבוגרים) שקיבלו תעודת-בגרות.

תלמידים שגרו בקרבת הקולג', יכלו ללכת בהפסקות לבתיהם ולאכול שם צהריים ואלה שגרו רחוק הביאו אתם את ארוחותיהם. כל השנים בהם למד בקולג', אכל דוד את אותה הארוחה, פעמיים ביום. היא כללה פרוסת לחם יבשה וחתיכת גבינה לבנה קשה ומלוחה. הקולג' נחשב למוסד יוקרתי ורוב התלמידים באו ממשפחות עשירות. הם הביאו אתם ארוחות דשנות וטעימות שכללו עוף, ביצים, נקניקות, בשר וממתקים. כדי שאיש לא יבחין במצוקתו, היה דוד נעמד מול ארון-האיחסון שלו (לכל תלמיד היה ארון כזה), כשגבו מופנה כלפי התלמידים, מוציא מכיסו חתיכות לחם וגבינה ומכניסם במהירות לפיו. כך אכל את ארוחותיו משך חמש שנים תמימות. הוא היה ונשאר רזה מאוד, ממש שלד עצמות. כשגם הגבינה המלוחה היתה חסרה בבית, היה דוד מקבל כרבע גרוש(!) כדי שיוכל לקנות לעצמו תוספת ללחם. בימים כאלה היה מאושר, כיוון שהיה חוסך את הפרוטות, אוכל את הלחם היבש והקשה בוקר וצהריים. הלחם היה כל-כך יבש, שהתקשה לפעמים לבלעו, אז היה שותה מים יחד עם הלחם וכך ניתן היה לסיים את "ארוחתו". הבשר והעוף שהיו הילדים מביאים עמם היה עולה באפו, ולמרות זאת ידע שזה לא מנת חלקו ושהוא חייב להסתפק בלחמו. לאחר שחסך כמה מטבעות, היה דוד הולך וקונה כמאה גרם סוכריות וממתקים שכל-כך אהב ואת אלה היה אוכל לא בהיחבא אלא דאג שכל הילדים בסביבתו יראו מה הוא אוכל וברגעים אלה הרגיש כשווה בין שווים. היה זה יום חגיגי לגביו. הוא התמלא התרגשות. הוא התנמד מאוכל משך שבועות ארוכים כדי להנות כמה רגעים. את הממתקים היה חייב לסיים לפני הגיעו הביתה כדי שהמשפחה לא תדע על כך, אחרת היו מונעים ממנו

גם את המעט שקיבל, זאת בנוסף למכות, כמובן. כשהיה דוד בן 80 וסיפר זאת לאברהם, הוא פרץ בבכי. הזכרונות היו קשים עליו וביחוד הקטע עם הגבינה הלבנה המלוחה...

בשבוע הראשון בקולג', לבש דוד גלביה (מן שמלה לבנה ארוכה) וקבקי עץ, כמנהגם של הערבים. הוא היה יוצא דופן בלבושו מאחר ויתר התלמידים לבשו לבוש מערבי וזה אומר: מכנסיים, חולצה, עניבה ונעליים אופנתיות. כלם כאחד התרחקו ממנו ולא רצו להימצא בקירבתו. דוד הרגיש פגוע מאוד והוא שיתף את אחיו אסלן בעניין. אסלן שעבד כחייט תפר לדוד מעיל סגור עד צוואר (כדי לחסוך בחולצה) וכן תפס לו זוג מכנסיים קצרים. כל השנה לבש דוד את אותם מכנסיים ואותו מעיל. כל שנה נתפרו עבורו מעיל ומכנסיים. חולצה הוא לא לבש כלל. היה לו גטכובע מצחיה אותו חבש חמש שנים תמימות. התלמידים היו מצביעים עליו, מתגודדים סביבו, לועגים ובוזים לו. כדי לשמור על המעיל שנה שלמה, היה דוד מסיר אותו מיד עם הגיעו הביתה ולובש גלביה. אחרי שהחליף בגדים, היה עורך קניות לאמו: שמן, סוכר וקמח. תמיד חשש שמישו מהתלמידים יפגוש בו בדרך לחנות ויראה אותו לבוש גלביה וקבקי-עץ. ופעם זה קרה, ותלמיד אחד הפתיע אותו וכשראה את דוד החל להסתובב סביבו, הסתכל עליו מופתע וגם חייך חיוך של זלזול ובוז. דוד רצה שהאדמה תקבור אותו מרגש הבושה שהציף אותו. הוא הרגיש בודד וגלמוד ונפשו היתה כבויה.

בקולג', דוד כמו יתר התלמידים היהודים שם, חוייבו להשתתף בתפילה בכנסייה. הם התקוממו על כך ומנהל הקולג' ביקש מאותם תלמידים להביא אישור מההורים המסרבים שבניהם יתפללו בכנסייה. כל תלמיד בתורו היה מראה למנהל את האישור. כשהגיע תורו של דוד, הגיב המנהל בקול רם באומרו: "תגיד לנו בבקשה, מי משלם כאן את לימודיך, אבא שלך או המסיונרית?" דוד היה בהלם. הוא הסמיק וביקש את נפשו למות. משך שניות ארוכות היתה שתיקה מעיקה. כל המבטים הופנו כלפי דוד. הרגשתו היתה איומה בגלל השפלתו בפומבי. המנהל, שהיה גדול-מימדים, המשיך בקולו הרם כך שכלם יוכלו לשמוע אותו: "אתה תביא אישור מהמסיונרית". אסלן ניגש למיסיונרית והסביר לה את המצב. היא הבינה ונתנה את הסכמתה.

דוד טיים את שנת הלימודים הראשונה בקושי רב, כשהוא מרגיש מנודה ובודד, אך עקשנותו גברה על הכל.

בשנת 1907 היגר יעקב לארגנטינה. הוא היה אדם דתי מאוד ודרישותיו הרבות בנושא גרמו לחיכוכים בינו ובין בני משפחתו. הוא למד בישיבה במרכז דמשק שהיתה מיועדת ליהודים דתיים-קיצוניים, אך גם המקום הזה לא היה מספיק דתי בשבילו והחליט לנסוע לירושלים לקבל הסמכה רבנית. הוא למד להיות מוהל, שמו יצא לתהילה וגם היה לשוחט. פעמיים בשבוע היה צם. הוא כתב ספר בספרדית עתיקה ודוד אף חשב להוציאו לאור בישראל. המוציא לאור אמר שהספר מעניין אבל זקוק לעריכה. לאחר שנים רבות, מטרה משפחתו של יעקב בארגנטינה את הספר לעריכה והוא יצא לאור. עותק אחד נמסר לגיל אביטל, נכדו של דוד. יעקב התחתן בארגנטינה ונולדו לו שנים-עשר ילדים, ביניהם מואיז, אסתר, סלומון, ראובן, חוה ויחזקאל.

דוד בגיל בר-מצווה. הוא עלה לתורה ולכבוד הארוע קנו לו, לראשונה בחייו, חליפה ונעליים חדשות. מעולם לא קיבל דוד משחק או בגד. לכן כל-כך התרגש מבגדיו החדשים. רב בית הכנסת נתן למשה, אביו של דוד, תפילין כדי שיניח על ראשו של בנו. זקני בית-הכנסת איחלו למשפחה מזל-טוב. משה ואסתר הביאו זוג "מנגנים" – היו אלה 2 ערבים, האחד עם תוף והשני עם חלילית שהיו משמיעים כאילו מנגינות אך היו אלה יותר רעשים. מיד לאחר שהנגנים עזבו, עלתה המשפחה הביתה ודוד החליף מיד את בגדיו שלא יתלכלכו וחדר ללבוש את הגלביה וקבקי-העץ.

דוד טיים את השנה השנייה בקולג' בהצלחה יותר גדולה מהשנה הקודמת. בהיותו בן 13, אסלן ערך לכבודו מסיבה לחבריו (של אסלן). האורחים התכבדו בשתייה ואכילה. אחד האורחים זרק בדל סיגריה בוערת מהחלון, ודוד שראה זאת, יצא החוצה, הרים את בדל הסיגריה ועישן להנאתו. אחד האורחים הבחין בדוד והאיר את תשומת ליבו של אסלן. הוא קרא לדוד, וללא אומר ודברים, סטר לדוד סטירה מצלצלת לפני כל האורחים והוסיף: "זה ילמד אותך לקח להבא לא לעשן". כל המבטים הופנו לדוד שהרגיש מושפל. הוא לא הבין למה אסלן לא יכול היה לעשות זאת בחדר צדדי.

משפחת איינזרוט היתה המשפחה הנעשירה ביותר בלבנון. לרשותם היו מפעלי טקסטיל ובתי מגורים. איינזרוט האב היה יהודי דתי מאוד ואציל-נפש. היו לו חמישה ילדים, אחד מהם נשלח ללונדון לייצג את העסקים של אביו. בן אחר נשלח למצרים. לאחר מלחמת העולם הראשונה, הם הפסידו כמעט את כל רכושם. אחד הבנים נמצא בישראל. הארמון של המשפחה בביירות היה מפואר, בנוי משיש לבן עם הרבה חדרים. שתי הכניסות יצרו מן הצי עיגול. לארמון היה צמוד גן יפהפה עם עצי פרי שיצרו מן הרגשה כאילו נמצאת ביער. גן מקצועי טיפל בגן. המשפחה היתה מבלה שלושה חדשים בהרים ובמשך הזמן הזה דוד, הוריו ושרה גרו בארמון. בחודשים אלה לא פקדו את ביתו של אסלן. תפקידו של משה, אביו של דוד, היה לקנות ירקות ובשר. למרות זקנתו, היה הולך כרבע שעה מהארמון לשוק. בערב היה מקבל את ההזמנה ובבוקר הלך לשוק, וסבל היה מביא את המשלוח עד הארמון. זה לקח לו שעותיים עבודה ביום וזאת היתה כל עבודתו. שכרו היה 2 מפידי שהם מטבע זהב וחצי. לשם השוואה, רואה חשבון היה מרוויח כשבעה עד שמונה מטבעות זהב, וזה נחשב לשכר גבוה, אזי שכרו של משה היה מכובד. בזמנו החופשי היה משה עושה עבודות נחושת. הוא היה מעצב מגשי קפה, מאפרות, קופסאות טבק ועוד. מעולם לא קטף ולו פרי אחד מהעצים הרבים שהקיפו את הבית למרות תשוקתו הרבה לטעום מהם. דוד ידע שהדת אוסרת לקיחת פרי מהעץ ללא רשות וידע גם שאביו היה אדם ישר מאין כמוהו. כך הם מצאו את עצמם מטיילים בין עצי הפרי ומתבסמים מהריחות המשכרים... רק בימי שישי היה הגנן מוסר לדוד כשני קילוגרם של אפרסקים עבור הוריו. דוד לא היה מעולם טועם מהפירות לפני שהיה מוסר אותם להוריו. הדבר הפך אצלו להרגל, ובגיל מאוחר יותר, היה נותן קודם לאשתו וילדיו ולבסוף אוכל גם הוא.

כשנתבקש דוד על ידי אביו לגשת לבית איינזרוט לקחת את הזמנת הקניות היומית, התבייש מאוד שמא חבריו ללימודים יראו אותו עושה עבודה לא 'ראויה' והוא גם לא רצה שיראו את אביו עובד כסבל... הוא היה מגיע לביתו, ואז חזר וזרה את כל הדרך עד לביתם של האינזרוטים, עושה עיקוף גדול ובלבד שלא יראוהו. פעם אחת מצא אצל משפחת איינזרוט שניים מחבריו. אוי לבושה! אשת איינזרוט ביקשה מדוד לרשום את המוצרים שיש לקנות. הוא רצה שהאדמה תבלע אותו. פרט למקרים יוצאי דופן כאלה, אהב דוד את המקום, והוא שימש לו אף למקלט. היה מטייל בגן ונושם את ריח החופש, היה מתהלך בארמון ונושם במלוא ריאותיו את אווירת השלווה. שעות היה שוכב מתחת לעצים, רוקם חלומות ובורח מהמציאות הקשה. לעומת האווירה המתוחה והמלחיצה בבית עם טרה, הארמון וגניו השרו עליו רוגע וקסם.

1909

עם סיום שנתו השלישית בקולג', היו ציוניו של דוד ממוצעים. הוא כבר היה בן 14. היה זה חג פורים, ומשה נתן לדוד חבילה ובתוכה ממתקים להביא למשפחת איינזרוט. מרק ליווה אותו. מר איינזרוט נתן להם מטבע אחד של 20 מיל. זו היתה הפעם הראשונה בחייהם שקיבלו מתנה כה גדולה. הם רקדו משמחה כל הדרך הביתה, אושר גדול הציף אותם. הם החזיקו את המטבע חזק בידיהם ופינצחו לקנות עולם ומלואו. בהגיעם הביתה, שאל אותם אסלן אם קיבלו כסף מאיינזרוט. שני האחים ענו בחיוב. אסלן פתח את ידו כדי לקבל את הכסף. וכך מצאו המטבעות את דרכן למעילו של אסלן. הם נכנסו לחזרם ובכו. עוד פורים אחד ללא ממתקים, ללא דברי מתיקה, ללא עוגות או עוגיות.

טרה נהגה להחביא דברי מתיקה וצנצנות ריבה בתוך ארון כדי שילדי הבית לא יוכלו מהם. דוד נשאר יום אחד לבדו בבית, הצורך הגדול בממתק כבר מזמן הפך לאובססיה, והנה הוא גילה את המסתור עם האוצרות... הוא הושיט את ידו ולקח סוכריה אחת. הסתובב כדי לצאת, ואביו הוא רואה את טרה מתקרבת אליו בצעדים מאיימים, לאחר שהציצה במראה שהיתה מותקנת בפרוזדור ומשם אפשר היה לעקוב אחר הנעשה בסביבה... מיותר לציין איך הגיבה טרה. היא צרחה בקולי קולות וכינתה אותו "גנב" והבטיחה לו נמרצות שיסיים את חייו בגנב. היא חזרה על המילה "גנב" כמה וכמה פעמים, ובכל פעם צרחה חזק יותר, ולבסוף סיכמה "יש לנו בבית גנב" וחטפה מידיה את הסוכריה. היא היתה הסטרית לגמרי. מאותו רגע לא נגע מעולם יותר בסוכריות.

ועוד תקרית שארעה בין דוד לטרה: שכנתם נפטרה, ואסלן יחד עם נזלי וטרה הלכו לנחם את המשפחה. דוד, שהיה בן 14 רצה לדעת מה אומרים למשפחה אבלה, וזאת שאל אותם כשחזרו מניחום האבלים. טרה פרצה בצחוק מרושע ואמרה: איזה מן ילד מטומטם אתה! דוד נעלב עד לעמקי נפשו ויותר לא שאל שאלות. הוא התכנס בתוך עצמו ונשאר עם הרבה מאוד שאלות שהטרידוהו גם מאוחר יותר ולא היה לו את מי לשאול ולמי לפנות. שוב מצא את עצמו לבד...

אחד ממשחקי הרחוב של אותם ימים, היה משחק של קוביות. דוד נקלע יום אחד בין שני שחקני קובייה כאלה והבחין שאחד מהם מרוויה הרבה מאוד כסף. דוד התפתה וביקש

להצטרף למשחק. הסתבר שאותו אחד ש"הרוויח" את הכסף היה רמאי שכל תכליתו למשוך "קונים". דוד נפל בפח והפסיד בישלך אחד (= 2 וחצי מיל). בכסף הזה אפשר היה לקנות 1 ק"ג בשר. רחמים, שהיה ידיד המשפחה, ראה מה שקרה, הלך וסיפר להוריו של דוד. משה החטיף לבנו מכות נמרצות, והוא לעולם לא התקרב יותר לקוביות...

משה היה בן 67 כשהחליט לקחת את אשתו אסתר ולעלות לרגל למירון בל"ג בעומר. מביירות עד ליפו, דרך הים, ארך מסע כזה יום שלם. הבמה והקבר במירון היו בנויים עץ וקרשים, ובגלל לחץ האנשים שרקדו וקיפצו, התמוטטה הבמה ואנשים רבים נפצעו ונהרגו. אסלן היה מודאג ולא ידע מה עלה בגורלם של הוריו, הוא שלח מברק לשלטונות וביקש לברר את העניין. התשובה לא אחרה לבוא, ובה היה כתוב שההורים חיים. דוד, שרה וההורים שכרו במירון חדר אצל משפחת מוכתר. הם היו ממוצא פרסי, כך שמשה מצא איתם שפה משותפת. היתה ביניהם "כימיה" נפלאה, וידידות-נפש התפתחה בין שני האבות. מוכתר האב ומשה הבטיחו להיפגש שנה מאוחר יותר בירושלים, וכל הפצם היה למות בעיר הקודש. מוכתר עלה לירושלים להשתקע, ואילו משה חזר לביירות, כיוון שהוא היה זקן מדי לנסוע לירושלים לבדו והוא נזקק למלווה. הוא גם הפך לחצי משותק ובכה רוב הזמן תוך כדי שהוא מבקש מדוד לקחתו לירושלים.

1910

דוד סיים את השנה הרביעית וציוניו עדיין היו ממוצעים. אך הוא היה מרוצה, לאור המצב בבית וגם בגלל העובדה שהוא נהג לחלוטם ולהפליג בדמיונו למרחקים... אביו היה מתחנך שיקח אותו לירושלים. זה היה גם רצונו של דוד ובכך היה משיג שתי מטרות: רצה להגשים להוריו חלום ולהביאם לירושלים וגם הזדמנות להתרחק מהאווירה המורעלת והטעונית שהיתה בבית. אך מאין יבוא הכסף לנסיעה? יום אחד טייל דוד ברחוב והנה נתקל בשלט של תיאטרון בו שיחק ג'ורג' אביאד, גדול שחקני לבנון באותה תקופה, בתפקיד לואי ה-11. הוא מאוד רצה לראות את ההצגה, אבל לא היה לו כסף לקנות כרטיס. הוא נכנס ועלה לקומה הראשונה. בקומה זו היתה הקופה ושומר שעמד ליד אולם הכניסה. דוד ראה ליד הקופה דלת, וכשהשומר לא הבחין בו, נכנס דרך הדלת, המשיך ללכת בדרך מפותלת, עד שמצא את עצמו ליד הבמה. הוא התיישב בכסא פנוי כשעיניו תרות ימינה ושמאלה לראות אם מישהו חושד בו. הפעם המזל האיר לו פנים. האורות כבו, הדלתות נסגרו וההצגה החלה. זו הפעם הראשונה שראה הצגת תיאטרון, והוא כל כך התרגש, ששנים מאוחר יותר הוא עדיין זכר אותה. זה היה ניסיון ראשון ואחרון "להתפלח". להבא הוא יקנה לעצמו כרטיס מהמעות שחסך לו במקום לקנות אוכל. המופע הבא שראה היה עם השחקן והזמר שייך סלמה חיג'אזי. בהפסקה, הוא טובב את ראשו, ואת מי רואות עיניו? את אסלן בכבודו ובעצמו. הוא טובב שוב את ראשו כדי שלא יזהה אותו, אבל זה היה מאוחר מדי. אסלן עשה לו סימן ביד כאילו שאל אותו "מה אתה עושה כאן?" אך דוד לא התייחס. המעניין הוא, שגם בבית אסלן לא העיד לו דבר והעדיף להתעלם.

בפעם הבאה שהלך לראות הצגה, לקח גם את שרה אחותו. היה זה "רומיאו ויוליה" והם היו מאושרים. הוא גם הלך לראות טרט אילס, ומאוחר יותר, ב-1925 ראה לראשונה סרט מדבר.

1911

שנה לפני סיום הבגרות, בשנה החמישית שלו בקולג', דוד איבד כל מוטיווציה להמשיך את לימודיו. בהיעדר תמיכה מצד הוריו שהיו בודים ומאידיך האדישות של בני המשפחה 'שברו' אותו והוא נכשל במבחנים. בבית היו רק ספרי תפילה. כל ספר אחר היה אסור. סדר יומו החל בהשכמה מוקדמת לתפילה, לאחר מכן הלך לקולג' ובסוף היום נאלץ להישאר בבית כי הוריו חששו מ"השפעה זרה". הוא הרגיש בודד ואומלל ולא היה לו את הכח הנפשי לסיים את הלימודים.

למשפחה היה תפריט קבוע ודל שכלל כוס תה בהיר וטפל, עם מעט תמצית, ולחם יבש שאותו טבלו בכוס התה. זאת הייתה ארוחת הבוקר. בארוחת הצהריים היו כולם מסובים סביב השולחן ואסלן היה מחלק את המנות לכל סועד. דוד ואביו אכלו מאותה צלחת. אחיו מרק ואמו אכלו גם הם מצלחת אחת. פעם בשבוע, ביום שבת, כלל התפריט גם מנה קטנה של בשר עם תוספת של ירקות. את הבשר אכלו כלם בסוף הארוחה, כדי שהטעם שלו ימשיך וילווה אותם עוד קצת זמן... דוד היה מאכיל את אביו היות והיה חצי משותק, ולא פעם היה מוותר על חלקו בבשר ומאכיל את אביו במנה כפולה כדי לחזק אותו. ארוחת הערב כללה שעועית לבנה. ומי שרצה קיבל גם גבינה קשה מלוחה, שהייתה מצרך זול. קרה גם שדוד לא אכל את ארוחת הערב בגלל שאסלן צעק עליו והושיט לעברו ידיים מאיימות. דוד כל כך נעלב, שהוא יצא מהבית, למרות השעה המאוחרת, והתרוצץ ברחובות שעות ארוכות. החיים בבית היו בלתי נסבלים לגבי דוד. בהגיעו לגיל 74 אמר דוד שאין בליבו דבר על בני משפחתו בגלל שהם נפטרו ושינוחו על משכבם בשלום. אבל אם היו עוד בחיים, בעיקר אסלן, הוא לעולם לא היה סולח לו לאחיו הגדול וגם לא לכל השאר: "הם גרמו לי הרבה עוול וסבל מיותר".

פרק שני - ידידות

1912

שרה אחותו של דוד עזבה את ביירות בגיל 21 ונסעה לבואנו-סירס שבארגנטינה, מלווה באמה אסתר. שם נישאה לבן-דודה. באחד ממכתביה לדוד היא כותבת: דוד היקר, אינך יודע כמה שמחתי לקבל את מכתבך הנחמד ולדעת שכלם בריאים. אני רואה שהתקדמת יפה בצרפתית, יש לך כתב יד יפה ואני בטוחה שתהפוך לאדם חשוב. המשפטים היפים שכתבת גרמו לי להתרגשות וגם לאמא. אמא המסכנה, כמה היא סבלה כשהיינו בביירות וכמה היא בכתה... האם אתם חושבים עליה, עכשיו שאתם כל-כך רחוקים? מהשבותיה תמיד אתכם. היא בוכה כל הזמן... כשנודע לנו על מחלתך לא הפסקנו לבכות. נשיקות לכולם.

1913

בהיותו בן 18 ראה דוד בפעם הראשונה מטוס. זה היה בשנת 1913. כולם בביירות הרימו את ראשם לשמיים לחזות בפלא: ציפור ענקית ומלכותית שאינה מניעה את כנפיה, עפה באוויר. בטיסה הראשונה בין תורכיה לדמשק, התרסק המטוס והטייס נהרג. במקום הגיגה נערכה הלוויה.

בגיל 18 התחיל דוד לעבוד בתור עוזר מנהל חשבונות. זו היתה עבודתו הראשונה. משכורתו היתה לירה וחצי זהב אותה מסר לאסלן. אסלן הכניס את דוד לעבודה אצל סיטונאים גדולים. הוא החליף מספר פעמים את מקום עבודתו בתקווה למצוא עבודה מספקת יותר. הוא לא אהב את מקצוע החשבונאות. חלמו היה להיות עצמאי. במאי 1913 עזבה אסתר את בואנוס-איירס לכיוון ביירות.

1914/15

בהיותו בן 19 מצליח דוד להגשים את חלמו, ובפעם הראשונה הוא עובד באופן עצמאי. בקושי רב הצליח להרוויח את לחמו. את הסיפור שמענו מפיו: התקופה היא מלחמת העולם הראשונה, ובגלל המלחמה בין גרמניה לתורכיה היתה לבנון חסומה. שום אניה לא נכנסה לנמליה. כמו ברוב המלחמות, היתה שכבה מצומצמת של אנשים שהתעשרה ואילו הרוב הפכו עניים יותר. בני-אדם נפטרו מרעב. הרעב, כידוע, מקשיח את לב האנשים. העוני היה טוטאלי. אנשים שכחו איך נראה סוכר, אורז, תה, קפה וכו'. במקום קפה שתנו שעורה שרופה מורתחת במים ללא סוכר. לא היה כמעט קמח. לחם היו מכינים משעורה ותירס, ולמרות כמות התולעים שהיתה בכל, היו אוכלים בתיאבון. היתה הקצבה של לחם והוא חולק במנות. גם בשאר מצרכי המזון הילכו תולעים: חומס וענעונית למשל. אחרי הרתחה הכל נאכל. פשוט, לא היה משהו אחר להשביע את הרעב. דוד הפך לעור ועצמות. במקום סוכר השתמשו בחרובים. במטבח השתמשו בפחם במקום נפט. במקום במנורות השתמשו בעששיות עם שמן ופתיל והיו מעבירים אותן מחדר לחדר. במשך ארבע שנות המלחמה לא היו כלל דברי-מתיקה. דוד מאז ומתמיד השתוקק להם. דוד נהג למכור את מנת הלחם כדי לקנות תמרים, משמשים יבשים שהיה משרה לילה שלם במים ולמחרת היו מתנפחים להם והיה אוכל אותם ונותן גם לאביו בן ה-72 שישב ללא ניע נקב שיתוקו וגם לאימו נתן. כמובן שעשה זאת בסתר ואסור היה שאיש יראה אותם, את שלושת ה"עבריינים". ההורים מאד אהבו את דוד, היות והיה היחידי שהקריב מעצמו למענם.

הימים הם ימי מלחמה, ורדיו לא היה בבית. דוד היה עד לטביעתה של אוניית מלחמה תורכית שהפציצה את ביירות.

1916-1917

בשנת 1916 והוא בן 21, קנה דוד חלון ראויה באורך של 8 מ' בסימטה. קצהו של החלון הגיע עד לכביש הראשי. בתוך חלון הראווה הציג למכירה לבני-נשים ולבני-גברים. הוא עסק בזה עד שנת 1918 והרוויח יפה.

דוד היה בן 23 כשהמלחמה הגיעה לסיימה, בשנת 1918. יחד עם כמה צעירים פתח עסק שהכניס לו כעשר מטבעות זהב, סכום שנחשב מכובד באותם ימים. למרות שהעסק פרח וההכנסה ממנו היתה גבוהה, החליט דוד להגשים להורים את חלומם ולנסוע אתם לירושלים. הוא כבר לא יכול היה להתעלם מהפצרותיו של אביו, מה גם שהמצב בבית היה בלתי נסבל. הוא ניגש למשרד-נטיעות צרפתי ושם נאמר לו שבעוד שבועיים מפליגה אניה מביירות ליפו. בלב קל ובאנחת רווחה הודיע דוד לאסלן על החלטתו לנסוע יחד עם ההורים לירושלים. אסלן התנגד לנטיעה בטענה שמצא לדוד עבודה בביירות בחנות ל"יינות ראשון-לציון". דוד חיכה לרגע הזה, להטיח בפני אסלן את אשר בליבו: "אפילו מטבעות זהב לא יעכבו אותי. שתי סיבות טובות לנטיעתי: האחת, לאפשר לאבא לסיים את חייו בעיר הקודש. והשנייה לברוח מכאן מהר וכמה שיותר רחוק כדי לשכוח את ילדותי האומללה". כן, עשרים ושלוש שנים המתין דוד לומר לאסלן את מה שאמר. דוד זכר היטב כיצד נעץ מבט באסלן מבלי להשפיל את עיניו. הגיעו מים עד נפש. בבית היתה קבוצה אחת שכללה את אסלן, את אשתו מזלי והמאהבת טרה שלקחו לעצמם את כל הטוב והיקר, וכל השאר, כולל ההורים, הסתפקו בפירותים. נכון הוא שאסלן היה המפרנס הכמעט יחיד בבית של 17 נפשות, אך העדפות ואפליית היו והיו בבית הזה, למרות שאסלן ביסודו היה אדם טוב-לב, הוא היה שבוי טוטאלית בידי שתי האחיות. לאחר שנוכח שהחלטתו של דוד היא סופית, הכין מסיבת פרידה, ובפעם הראשונה הגישו על השולחן עוגות ואף הפציר בדוד ובהורים לאכול מהן, אלא שהם לא נגעו בכיבוד. עם זאת נתן אסלן לדוד שטיח פרסי, כמה כלי מטבח ומעט בגדים כמתנת פרידה. ברשותו של דוד היו 40 מטבעות זהב. בבוקרו של אותו יום, שתו כל בני המשפחה קפה ונפרדו, קצת בעצב אך ללא כל יסודי-מצפון. ארבעה עזבו את הבית: ההורים משה ואסתר וילדיהם דוד ומרק. נשיקות אחרונות, לא מכל הלב, חיבוקים ומבטים אחרונים, לחיצות ידיים ואיחולים אחרונים, וכל התכורה מיהרה לעזוב את המקום.

דוד הסתכל לאחור, על כל 23 השנים שעברו עליו במציאות כמעט בלתי אפשרית, וכעס רב הציף אותו. הוא הבין שהכל יכל להיות אחרת, עם מעט רצון טוב, הבנה וכבוד לזולת. מכל 23 השנים האלה הוא ידע אולי 23 שעות של אושר ושמחה. כשהאניה החלה להתרחק מהחוף, נשם דוד נשימה עמוקה והרגיש בפעם הראשונה בחייו מה פירוש המילה חופש וידע שחלומו מתחיל לדקום עור וגידים...

לאחר לילה של הפלגה, הגיעו דוד, אחיו והוריו ליפו. הם התאכסנו בבית מלון ששכן ליד הנמל. המטרה היתה להגיע לירושלים. מרק נכנס למשרד על-מנת לשלם עבור שכירת עגלה וסוס ומאחר והתארכה שהותו שם, הציע הסבל, שאמור היה לקחת את המשפחה לירושלים, לחכות במקום מוצל מאחורי המלון. וכך עשו. כשמרק יצא ולא מצא איש מהם, חשב לתומו שנסעו לירושלים בלעדיו. בלית-ברירה, כשהוא מחוסר כסף החל עושה את דרכו לירושלים כשהוא עולה על רכבות ויורד מהן ברגע שהכרטיסן מתקרב אליו. דוד

מצידו החל מחפש את אחיו והיה מוטרד מאוד מכך שדרכיהם נפרדו. הוא ניגש לתחנת משטרה ולאור מצוקתו, צרפו לו שוטר שחיפש יחד איתו את מרק בבתי המלונות השונים וגם בבתי-זונות...

משה החל להרגיש רע והקור החל לתת בו את אותותיו, נלקח לבית-המלון ובילה את הערב בחברתם של שני נגני אוד יהודים. למחרת, שוב ניגש דוד לתחנת המשטרה וביקש לידע את השוטרים למקום שבו תתאכסן המשפחה בירושלים בתקווה שמרק אמנם יגש לתחנת משטרה כדי לחפשם.

המסע לירושלים החל. מסע ארוך וקשה. כל נשכת שמש היה אדם משותק וחולני. דוד הניח על רצפת העגלה מזרון כדי להקל על אביו, שמשך כל הנסיעה הרגיש רע ודוד חשש שלא יחזיק מעמד. לכן החליט להמיר את הסוס והעגלה באוטובוס. אך נהגי האוטובוסים סרבו להעלות את משה המשותק, למרות תחנוניו של דוד. בלית ברירה עשתה המשפחה את שארית דרכה לירושלים בעגלה עם סוסה אלא שלפי בקשתו של דוד נסע העגלון לאט כדי להקל על משה. בעוד הם עושים את דרכם לאיטם, עצר להם אוטובוס והנהג נאות להעלות את דוד ואביו לירושלים והשמחה היתה רבה, פרט לחשש שהיה לדוד שמא אביו יזדקק בזמן הנסיעה לסיר. אסתר האם המשיכה עם המזוודות וסיכמו ביניהם להיפגש בירושלים. האוטובוס עצר במחנה יהודה ומשם דוד לקח כרכה וביקש מהעגלון לקחת אותם לבית מלון זול. אלא שגם בתי המלונות לא ששו לאכסן אדם משותק ודחו אותם בטענה שאין חדרים פנויים. העגלון היה מיואש וביקש מהם לרדת מהעגלה: "אין לי זמן. אני ממהר..." דוד הוריד את אביו מהעגלה, שכר את שרותיו של סבל שישא אותו על כתפיו והלכו עד לכיכר המרכזית של מאה שערים.

עניים רבים היו מצויים בכיכר ובמקום נמצא גם אחראי שדרש מדוד לפנות משם את אביו. דוד התחנן כשדמעות זולגות מעיניו לאפשר לאביו לשהות שם יום אחד בלבד עד שימצא לו מקום מגורים. האחראי לא נעתר. דוד השאיר את אביו עם הסבל במרחק-מה משם והלך לבדו לחפש מקום לינה כשהוא כלו מדוכדך וכואב. אך את אביו הרגיע והבטיח לו שהכל יסתדר. הוא החל לחפש בין בתי המלונות, בתי המחסה ואף דפק בדלתות הבתים. התשובה היתה תמיד שלילית. הוא עשה את דרכו חזרה, כשהוא עייף ומאוכזב. הוא לא חלם שדווקא בירושלים לא ייפתחו הלבבות...

לתדהמתו, אביו לא נמצא במקום ששם השאירו. גם הסבל לא היה. הוא החל לשאול את העוברים-ושבים, אך איש לא ראה אותם. דוד היה אובד עצות: מרק נעלם, אמו עם המזוודות טרם הגיעה ועכשיו אביו גם הוא איננו... מה קורה פה? הוא רץ בין רחובותיה של ירושלים, כשהוא קורא בקול את שם אביו. הוא רץ בשארית כוחותיו, כשלפתע שמע מישהו קורא בקול חלש את שמו. הוא מיד עצר והקשיב. הוא התקדם לעבר הקול הקורא והנה מצא את אביו, יושב בחנותו של ירקן. דוד היה מופתע מאוד, והירקן הסביר: "אל תפחד, אתה ומשפחתך תהיו אורחי. ברוכים תהיו בצל קורתנו". דמעות עמדו בעיניו של דוד ואמר "יש אלוהים בשמיים". אוחו ירקן היה לא אחר מבנו של מוכתר מירדענו.

משה סיפר לבנו את השתלשלות העניינים: כשבוששת לחזור, שאלתי את הסבל אם יש בסביבה פרטי בשם רחמים מוכתר. הסבל ענה בחיוב ואמר שהוא גר בקרבת מקום. הוא נשא אותי עד לכיתו של מוכתר.

הפגישה בין מוכתר למשה במירון הצמיחה ידידות מופלאה ביניהם. מוכתר קיווה לפגוש את ידידו בירושלים כפי שהבטיח, אך משה נשאר בביירות בגלל מצב בריאותו הלקוי. שנתיים לאחר נטיעתו למירון נפטר מוכתר, מאוכזב שלא פגש בשנית במשה אך לא לפני שסיפר לבנו רחמים על הפגישה בינו לבין משה וההבטחה שהבטיח לו לבוא לבקר בירושלים. שנתיים לאחר מות מוכתר הגיע משה לירושלים ופגש את בנו, רחמים. הבן רצה למלא אחר משאלת ליבו של אביו ומידת הכנסת האורחים שלו ראויה לציון. הוא איכטן את דוד ואביו בחדר היפה ביותר בבית, היה זה חדר שהוכן כחדר כלולות של בנו וכלתו שעמדו להינשא שלושה שבועות מאוחר יותר. החדר היה מסוייד ורוד, כל הריהוט בו היה חדש, עם ווילונות ושטיחים. דוד היה כחולם והוא התמלא תקווה לעתיד טוב יותר. רחמים שיכן את בנו וכלתו במרתף שהכין למענם. משה ודוד התחננו בפני רחמים להכניסם למרתף ולא לגזול מבנו את חדר הכלולות, אך רחמים סרב בתוקף.

למחרת חידש דוד את חיפושיו אחר מרק. הוא חיפש במקומות שונים והנה מצא אותו יורד במדרגות אחד מבתי המלון. הם נפלו איש בזרועות רעהו וכל אחד מהם הסביר מה קרה באותו יום שנפרדו דרכיהם. הם צחקו והחליטו לחזור לבית מוכתר, אלא שדוד לא זכר את מספר הבית וגם לא את שם הרחוב. הם עלו וירדו בסימטאות העיר עד אשר שמעו מישהו קורא לדוד. היה זה בנו של רחמים שלקח אותם לבית. משה שכב ב"מיטת הכלולות" לאחר שאכל עוגות ושתה תה. הוא היה מאושר.

עכשיו הגיע תורה של אסתר. החיפושים אחריה החלו בכיכר המרכזית ונמשכו עד מחנה יהודה. אסתר מצאה עצמה לבדה בעיר זרה. היא החלה לצעוד ברחובות תוך כדי שהיא קוראת בשמו של דוד. כך שמע דוד מישהו קורא בשמו, הלך לכיוון הקול ומצא את אמו. השמחה היתה רבה כי עכשיו כל המשפחה היתה מאוחדת. שבועיים לאחר שגרר ב"חדר הכלולות" קיבלו משה ומשפחתו חדר מרווח בביתו של רחמים והזוג הטרי נכנס לחדרו. הכנסת האורחים של משפחת מוכתר היתה למופת. שנתיים(!) גרה משפחת עג'מי אצלם, ללא כל תשלום, וכל זאת בעקבות הידידות המופלאה שנקמה בין האבות. בתחילה אכלו כלם יחדיו, אך כשהגיעה אסתר, היא החלה לבשל למשפחתה במקום שיועד לכך במחסן מאחורי חדר-השינה. דוד ערך את הקניות והאם בישלה על פתיליה.

שאלוהים יברך אותך, בני

1919

דוד טייל מעט בארץ. הוא נסע לתל-אביב הקטנה, הגיע עד לסדום וטבל במימי ים-המלח. כשחזר לירושלים החל לעבוד כסוחר, מכר בדים, בגדים ולבנים. אך הפרנסה לא היתה מצויה.

ביום בהיר אחד הוא חלה מאוד. חומו עלה לארבעים מעלות, הוא השתעל וירק דם. אמו הפשיטה אותו, חילצה את נעליו והזעיקה רופא, שהבחין אצלו דלקת ראות חמורה והמליץ להעבירו לבית-חולים. אסתר האמינה (כמו רבים אחרים באותה תקופה) שבית חולים הוא מקום למות בו ולא הסכימה, בשום פנים ואופן, להעבירו לשם: "אם נגזר על בני למות, הוא ימות בבית". הרופא ניסה לדבר על ליבה והסביר לה שזה עניין של חיים ומות – ללא הועיל. היא בשלה. בינתיים מצבו של דוד החמיר. הוא הזה ואף איבד את ההכרה. לגמרי במקרה הגיע אסלן מביירות לבקר את הוריו ואחיו והנה הוא מגלה כמה חמור מצבו של דוד. הוא הכריח את הוריו לשלוח אותו לבית חולים והיה מאוד תקיף בעניין. אסלן הכיר רופא ידוע בשם נטייה שגר פעם בביירות ועכשיו הוא בירושלים. הוא הביא אותו למיטתו של דוד והלה דרש מייד להעבירו לבית חולים. אסלן הזמין אמבולנס למרות מחאות הוריו ובאלונקה, כשהוא ללא הכרה, הועבר לטיפול בבית חולים רוטשילד בירושלים. הוא אושפז שלושה שבועות וכל התקופה קיבל אנטיביוטיקה, זריקות ותרופות שונות. בתחילה היה במצב של תרדמת ולאט לאט התאושש וחדר לעצמו. אחות המחלקה אמרה לאסתר שבנה גסס ורק נס הצילו. ה"נס" הזה נקרא הפעם – אסלן.

לאחר שהבריא, נסע דוד יחד עם מרק אחיו לבית-לחם למכור שם בדים. בכניסה לעיר היה שער גדול עם שומרים וכל אחד נדרש לשלם אגרת כניסה. בדים הם לא מכרו, אך ניצלו את בואם לביקורים שונים כולל בכניסה העתיקה בה נולד ישו. מבית-לחם נסעו לטבריה ולחמי-טבריה. דוד טבל במים החמים זמן ארוך מהמותר, והחל להרגיש רע מאוד. חולשה תקפה אותו, ראשו היה סחרחר וליבו פעם בחזקה. הוא יצא מהמים, קרא למונית וחדר למלון בו שהה, הזמין כמה כוסות תה, נכנס למיטה ונרדם. למחרת התעורר עם חיוך על השפתיים, הכל היה מאחוריו.

כשנה שהה מרק בירושלים, אחר-כך נסע למצרים, שם היה גם כשנה ומאוחר יותר חזר לביירות. משה המשיך לגור אצל משפחת מוכתר. דוד הקדיש את זמנו לטפל באביו המשוותק, היה רוחן את גופו ועוזר לו לגשת לשירותים. כשהוא יצא לעבוד היתה אסתר עוזרת לבעלה בתיפקודו היום-יומי. דוד ענה למודעת דרושים בעיתון בה חיפש יהודי בשם יצחק מלמד עובד לחברה לעבודות ציבוריות אותה ניהל. הוא התקבל לעבודה ותפקידו היה להיות אחראי על מחסן ענק ובו פריטים לעבודות בנייה, ביוב וכבישים. יצחק מלמד היה מאשר הזמנה למחסן ודוד היה מספק אותה. שלג כבד ירד בוקר אחד בעיר, ודוד היה מלא התפעלות אך חשב שבמזג-אוויר כזה איש לא הולך לעבודה וכך נשאר ארבעה ימים תמימים בבית בגלל השלג. כשחזר לעבודה ביום החמישי הבין שעשה טעות וכי דווקא בימים מושלגים זקוקים לו יותר מכל בעבודה כדי לפנות את השלג. כמובן שזו היתה סיבה מספקת כדי לפטר אותו. יצחק מלמד שהיבב את דוד הציע לו לכתוב מכתב התנצלות ובו גם הבטחה כי המקרה לא ישנה. מלמד עצמו הוסיף המלצה חמה. דוד קיבל הזדמנות שנייה, אלא שהיה מתחתיו עובד נוצרי שחמד את תפקידו של דוד וניסה ללא הרף להכשילו בכך שהתלונן עליו בפני הבוס שהיה קצין אנגלי. פעם שכח דוד כלי עבודה מחוץ למחסן וזו היתה עילה מוצדקת לפטרו. דוד

עצמו הצטער על כך כי משכורתו היתה גבוהה – כשנים עשר מטבעות זהב. אחר-כך עבד במשרדי הצבא הבריטי בהר הצופים בעבודות משרדיות.

יום אחד, כשהלך לאיטו ברחוב, עצר אותו אדם שלא הכיר בשם אלברט ריבלין והציע לו עבודה בחנותו שביפו. דוד התלהב והסכים. למחרת הכין לו ריבלין מזוודה כבדה ובה פריטי לבוש ולבני נשים בסכום כולל של 40 לירות. הוא אף הציע לדוד לנסוע ללוד ושם למכור את הסחורה בין הפרוצות מאחר וברשותן הרבה כסף. דוד שילם לריבלין 20 לירות עבור הסחורה והיתר היה הרווח שלו. הנסיעה מירושלים ללוד היתה על חשבוננו של ריבלין. דוד נסע ברכבת ללוד ומשם שכר את שירותיו של סבל כדי לסחוב לו את המזוודה הכבדה. ההליכה ברגל ארכה שעות, החום היה כבד ודוד היה על סף עילפון. בזכות עץ תות שמצא בדרך הצליח להשלים את המשימה ולהגיע לדמלה. הוא היה עייף ותשוש. לאחר שקיבל את שכרו חזר הסבל הערבי ליפו ודוד התפלא מאוד על כושרו הגופני הרב של הסבל.

בית המלון בו התאכטן היה יהודי ומחיר החדר ללילה היה 10 אגורות. למחרת התחיל להסתובב בעיר, פגש באדם דתי יוצא בוכרה ועשה היכרות גם עם אשתו שהיתה צעירה ויפה, תוססת ומפתה. היא "עשתה עיניים" לדוד והוא לא נשאר אדיש. משימתו הבוערת היתה למצוא את... הפרוצות בעיר כדי למכור להן את הפריטים שהביא אתו מירושלים. לתדהמתו, נאמר לו שאין בעיר פרוצות. דוד בקושי הצליח לכסות חלק מההוצאות והחליט לחזור לירושלים. הוא סיפר על כך לחברו הבוכרי שאמר לדוד שגם אשתו צריכה להגיע לירושלים וכי הוא מבקש מדוד ללוות אותה כדי שלא יאונה לה כל רע בדרך. דוד הסכים מיד. כל הדרך סיפרה האשה על מערכת היחסים שלה עם בעלה ועל כך שהוריה אילצו אותה להינשא לו וכי כל מה שמעניין אותו הם ספרי הדת. דוד ניחם אותה תוך כדי שניסה גם לפלרטט איתה... (אברהם שרשם את הדברים מפי דוד ביקש ממנו להיות יותר ספציפי ועל כך ענה דוד: פה המקום להפעיל את הדמיון שלך...)

מיד עם הגיעו לירושלים, הלך דוד לריבלין ובכעס אמר לו שבמצבם הולך אותו שולל מאחר ולא היו פרוצות, לא חנויות ולא לקוחות. איך אומר הפתגם? ההגנה הטובה ביותר היא ההתקפה: ריבלין החל גם הוא לטעון כנגד דוד על כך שלא הצליח למכור מספיק סחורה...

1920

דוד התקבל לעבודה בזאר בירושלים ובמסגרת עבודתו החתים בולים ומיין מכתבים. שנה וחצי עבד שם עד אשר היה מעורב בתאונת-דרכים. מכונית שהיתה שייכת לדואר פגעה בו והנהג המבוהל הזעיק את דוד לבית החולים. הנהג היה כה מבוהל שברח מהמקום מבלי להשאיר פרטים. דוד היה חודש ימים חבוש לאחר שנמצאה עצם שבורה בצד ימין של גבו.

ב 1920 שמע דוד, בפעם הראשונה, צליל של כינור. הוא הלך באחת מסימטאות מחנה יהודה כשלפתע שמע צליל שמיד כבש אותו. הסתכל וראה כנר ובידו כינור המפיק צלילים

מופלאים. הוא התאהב בצלילים האלה וביקש מהכנר ללמד אותו לנגן. דוד קנה לעצמו כינור בסכום של לירה וחצי (זהב) ובמשך 4 חודשים קיבל שיעורים תמורת 2 לירות לחודש בתדירות של פעמיים בשבוע. לאחר 4 חודשים הבין דוד שהכשרון ממנו והלאה ולמרות שהכנר עודד אותו להמשיך החל מאבד את סבלנותו, השכנים עוד יותר...

אביו של דוד הלך ונחלש. לפני חג הסוכות, בשנת 1920, החל לגטוס. כל התקופה בה שהתה המשפחה אצל משפחת מוכתר, היה רחמים מביא מידי שבת, רבנים וחכמים אשר אמרו את דרשותיהם ליד מיטתו של משה. הדבר מאד שימח את משה. היה זה מן חלום נושן שהתגשם עבורו. מוכתר היה מחלק לנוכחים פרות, שתייה ועוגות.

משה ידע שימיו טפורים. הוא היה מספר מידי פעם לדוד סיפורים, והנה אחד מהם: היה היה מלך אשר חלה במחלת עור מדבקת. אסף המלך את רופאיו לקבל עצה. הטיפולים שייצעו לו לא עזרו. הגיע אליו רופא מומחה שהציע למלך לרחוץ את גופו בדם אדם. שאל המלך: "הרי איש לא יסכים להיהרג כדי לעשות שימוש בדם?" ענה לו הרופא שהוא מכיר יהודי ישיש ולו הרבה ילדים שאין להם מה לאכול. תמורת סכום כסף יסכים בודאי לוותר על אחד מילדיו. שלח המלך כרוז לרחובות העיר שקרא בקול גדול את בקשת המלך: כל יהודי צעיר שיסכים לתת מדמו למלך יקבל אוצר גדול. כולם צחקו לכרוז פרט ליהודי אחד שהיו לו 8 ילדים והיה מאוד עני. אותו יהודי לקח את אחד מילדיו, החלש מביניהם והציגו בפני המלך. המלך נתן לו כסף רב וכך יכול היה להציל את שאר ילדיו. חזר האב לביתו עצוב והילד אשר ידע שסופו קרב היה חיוור ופניו נפלו. ציווה המלך להאכיל היטב את הילד כדי שישמין ואחר-כך להרגו. ראה המלך שהילד מהלך עצוב וראשו שפוף, שאל אותו לפשר מצבו. ענה הילד: בכל אחד מאיתנו ישנם שני שותפים שלא ניתנים להפרדה: השותף הראשון הם ההורים המייצגים את הגשמיות והשותף השני – אלוהים המייצג את הרוחניות שבנו. הורי מכרו אותי, אבל השותף השני – למה הוא וייתר עלי? המלך כל-כך התרשם מהילד ומחכמתו שהחליט לגדל אותו בארמונו. בינתיים הבריא המלך ושמתו היתה כפולה: על כך שהבריא ועל כך שלא שפך את דמו של ילד חף מפשע.

מצב בריאותו של משה הלך והחמיר. ערב אחד, כשחזר דוד הביתה מבית-העם שם עיין בעיתונים, מצא את אביו בן ה 78 באפיסת כוחות. דוד הזמין רופא שקבע כי אי אפשר לעזור יותר למשה אלא להרטיב את פיו במעט מים עם סוכר. הוא שכב שקט מאוד תוך שהוא מזהה מידי פעם את הסובבים אותו. הוא הסתכל לעבר בנו דוד במבט שכלו אומר תודה על כל מה שעשה למענו ועל המאמצים שהשקיע כדי שיוכל להיקבר בארץ הקודש. מילותיו האחרונות היו לדוד: "שאלוהים יברך אותך, בני". דוד התקרב לאביו כדי לקבל את ברכתו. שרה, האם, בכתה בדממה והפנימה את כאבה. משה נפטר בראש חודש, בא' בחשוון תרפ"ד. דוד שלח מברק לאסלן אחיו ובו הסביר את השתלשלות הדברים. דוד התאבל שבעה ימים בבית. שרה אמרה לדוד כי אין ברצונה להאריך ימים לאחר מות בעלה.

הרידס וקישנדס

בזמן שעבד דוד בדאר והחתים מכתבים נכנסים, צדה עינו בכרתובת של יבואן ויצואן הודי בשם "גיר הרידס ורדהה קישנדס - בומביי, הודו". הוא העתיק את הכתובת ושמר אותה במעילו. עם קבלת משכורתו בסוף החודש, ראה שהפחיתו שכר של שבוע ימים. הוא הסביר להנהלת הדואר שהוא ישב שבועה על מות אביו אך הדבר לא עניין איש. הוא החליט לחפש מקום עבודה אחר.

בינתיים מרק חזר לביירות לאחר שהייה בת שנה במצרים. דוד, שנכשל בכל מה שקשור לעבודתו כסוחר, חשב שיוכל להצליח יותר במצרים והוא התייעץ על כך עם מרק. זה האחרון שלח לדוד מכתב ובו הציע לדוד לעזוב את ירושלים ולעבור למצרים, שם המסחר פרח. דוד ואמו החלו לארוז.

1921

שתי "בלות" הועמסו על קרנות רכבת שעשתה דרכה דרך עזה, קנטרה וחאן-יונס לתעלת סואץ. משם הפליגו לגדה השנייה ורכבת נוספת הסיעה אותם לקהיר. דוד ואמו הגיעו לקהיר בשנת 1921 עם תעודת מעבר שסופקה בזמנו ע"י השלטונות הצרפתיים עוד בביירות. בקהיר המתינו להם שני האחים, מרק ואיזק, וידיד משפחה נוסף בשם ניטה סאקיס שהיה יהודי דתי. כל החבורה עלתה על רכבת חשמלית להליופוליס - פרבר יוקרתי ליד קהיר. דוד ואמו התאכסנו בביתו של מרק ברחוב זמנהור מס' 1, שם גם יוולד בנו בכורו של דוד - משה. מרק השכיר את הדירה חודשיים קודם-לכן מיווני שנסע לאוסטרליה לתקופה של שנתיים. לאחר שחזר משם מרק שילם לו סכום מסויים וכך יכלו להמשיך ולגור באותה דירה כעשר שנים נוספות.

הליופוליס - בשמה הערבי "מסר-אל-גדידה" - היה מקום מגורים שנקנה בידי הברה בלגית ובראשה הברון אופן, שרכש משלטונות מצריים יותר ממליון מטרים ריבועיים של אדמה מדברית בסכום אפסי של אגורה על כל מטר ריבוע. איש לא רצה באדמה זו. החברה הבלגית בנתה מאות בתים רבי קומות, תיאטרונות, בתי-קולנוע, מסילות רכבת, בתי-ספר, תנויות פאר, גנים, כנסיות ומסגדים (אבל לא בתי-כנסת). היה זה רובע לעשירים אך היו גם שכונות עניות. האזור היה כל-כך יפה שמהירי הדירות האמירו. החברה הבלגית הבונה והברון שעמד בראשה הפכו למליונרים. לקהילה היהודית נמסר בית גדול ששימש אותם לתפילה משך חמש שנים, שם גם התפלל דוד עם שאר היהודים המקומיים. דוד, מרק ואמם הלכו להכיר את משפחתו של איזאק שהיה נשוי לשרינה ולהם 6 ילדים: מוריס, רשל, מרסל, ניטו, רנה ולורה. הם בילו יחדיו את השבת באוירה נעימה והמטעמים של שרינה היו לשם דבר. איזאק התחתן בזמן שדוד ומרק היו בביירות.

דוד זכר את הפתק שדחף לכיס מעילו, וחשב שהגיע הזמן לפעול. הוא כתב ל"הרידס" מכתב ובו בקשה לשלוח לו דוגמאות של תוצרת החברה. הוא גם סיפר על כך לאחיו ועל רצונו לעשות עסקים עם החברה. ואמנם, דוד קיבל דוגמאות וקטלוגים ובהם פרטים של מוצרים מגוונים החל ממוצרי מזון וכלה בכלי-תפירה. אלא שטלומון, גיסו של איזאק, שהיה

סוחר גדול ומוכר, המליץ לדוד לא לייבא מוצרים אלה היות וסוחרים גדולים ממנו כבר עושים זאת. דוד היה מאוכזב מאוד, כי הוא תלה בזה הרבה תקוות, אך החליט בסופו של דבר לקבל את המלצתו של סלומון. החלטה זו גרמה לו עוגמת נפש עוד הרבה מאוד שנים ובדיעבד הצטער שלא נטל את הסיכון, שהרי גם בין הסוחרים הגדולים יש מקום לקטנים.

1922

דוד פתח חנות ברוח' בולאק (שברבות הזמן נקרא רחוב פואד). הוא סחר בלבנים ודברי טקסטיל בקונסיגנציה. במשך כארבעה חודשים לא נכנס ולו לקוח אחד. הוא החזיר את הסחורה ומכר את החנות למישהו שהפך אותה למסעדה שוקקת חיים. בקרבת מקום הכיר מנהל חשבונות שעבד בחנות גדולה. הוא ביקש מדוד להצטרף אליו למכור כל מיני לבני נשים, שוב לפרוצות, וטען שההכנסה גבוהה. דוד הסכים ושניהם הלכו למכור את המוצרים. אלא שדוד גילה שהיתה לרוזנטל גם כוונה סמויה – להתעסק עם הפרוצות, ולשם כך היה זקוק למישהו לידו כי לבד לא היה לו נעים... דוד חיפש מקור פרנסה אחר. הוא שיתף פעולה עם בן-דודו של רוזנטל, בחור בשם לוי שהיה שותף עם עוד שלושה בעסקי סיטונאות וקמעונאות של ביגוד. דוד הפך לסוכן שלהם והסתובב בין החנויות לקבל הזמנות וגם סיפק את הסחורה. הוא עבד שם כעשר שנים ומשכורתו התבטסה על עמלות.

1923

דוד בן 28 ואסתר אמו בת 75. שנתיים עברו מאז נפטר משה בעלה. ערב אחד, לאחר שסעדה עם דוד ומרק, עלתה אט אט לחדרה, והיתה זו הפעם האחרונה שבניה ראו אותה חיה. למחרת היא כבר לא קמה להכין לילדיה את משקה החלב כפי שנהגה מידי בוקר. דוד עלה לחדרה והחל צועק בקולי-קולות. מרק מיהר להיכנס לחדר. הרופא שהגיע למקום קבע את מותה. התנהגותה של אסתר זמן קצר לפני מותה מוכיח שידעה כי ימיה ספורים. גם במותה נשארה ענווה ושקטה כפי שהיתה בחייה. עד יומה האחרון שרתה את ילדיה, בישלה, ניקתה ותיחקה את הבית. כולם בכו וכאבו את מותה מאחר והצטיירה כקדושה. גם בתקופות הקשות של חייה לעולם לא היתה מרידה. כל הסובבים אותה היו מוקסמים מאופיה, מאישיותה ומסבלנותה. היא נקברה בבית-הקברות "בסטין" בקהיר, רחוק מרחק רב מבעלה האהוב שאיתו חיה יותר מחמישים שנה. למרות שרצתה להיקבר לידו, מעולם לא אמרה זאת.

1924

מרק, כבר בחור גדול בן 25 נתקף בכינים והחל להתגרד בכל גופו. דוד נדבק מאחיו ושניהם התגרדו והתגרדו... הרופא לקח אותם למעבדה, הניח מתחת למיקרוסקופ 2 כינים: זכר ונקבה, וראה זה פלא – תוך זמן קצר ביותר נולדה מושבה שלמה של כינים. דוד ומרק טופלו בתרופות ואמבטיות ונפתרו גם מהכינים וגם מהגירודים.

דוד היה מוכר בדים גם לחייט אלברט עטון שהפך לידידו. אותו חייט הזמין את דוד אליו הביתה כדי שיכיר נערה יפה. דוד שמח, ולאחר התפילה במוצאי-שבת, ניגש לביתו של עטון לפגוש את הבחורה. לא עבר הרבה זמן, והנה הופיעה נערה יפהפיה יחד עם אחיה. בנוסף ליופיה היתה אלגנטית ותוססת ונשמתו של דוד נעתקה. החלה שיחה עירנית ביניהם. ויקטוריה היתה פיקחית וידעה כמה וכמה שפות, אך ענייה היתה. דוד הרגיש בעננים. הזמן עבר מהר והפגישה הסתיימה. אלברט מארחו הבין שהיא מצאה חן בעיניו וכל מה שנותר היה להמתין עד שויקטוריה תיתן את חוות דעתה. דוד חשב שאין לו סיכויים מאחר ומצבו הכלכלי היה בכי רע.

שלושה חודשים מאוחר יותר שאל איזאק את דוד אם הוא הכיר נערה בשם ויקטוריה, ולאחר שדוד ענה בחיוב, אמר לו איזאק שהיא מעוניינת להמשיך בקשר. משך שלושה חודשים תקרה המשפחה של הנערה אודותיו. אמה של ויקטוריה היתה אלמנה, אחיה היה עני ודודה בקושי פירנס את עצמו. דודתה יעצה לדוד לקחת מעט חובות כדי שהזוג יוכל להסתדר. שבת אחת, הלכו איזאק ודוד לביתה של האם, שם נוכחו גם אחיה ושני דודים. באמצע השיחה, מנורת הנפט כבתה והיה חושך בחדר. היה זה אות מבשר רעות לגבי דוד. הוא הרגיש פתאום חנוק ומיהר לעמוד את המקום. האם והדודים חשבו אחרת והתחילו להזמין אנשים לאירוסין אשר היו אמורים להתקיים שבועיים מאוחר יותר. כשנודע הדבר לדוד, הוא מיהר להודיע לאיזאק שאין לו כל כוונה להתחתן עם ויקטוריה. איזאק, שהיה בונה חופשי, יחד עם דודה של ויקטוריה, מסר את תשובתו השלילית של דוד. הדבר גרם למבוכה רבתי בין שתי המשפחות, איזאק ודודה של ויקטוריה ניתקו את הקשר ביניהם והאכזבה היתה גדולה. עשר שנים מאוחר יותר, כשהיא בת 35, נישאה ויקטוריה לאנגלי נוצרי, עזבה את מצרים והשתקעה באנגליה. פעמים רבות נזכר דוד בויקטוריה וברושם העושה שאירה בנוכחותה.

1925

שוב קיבל דוד הזמנה להכיר נערה. היתה זו אחותו של יוסף, סוחר שדוד עבד אצלו. מסתבר שהנערה ראתה את דוד והוא מצא חן בעיניה. דוד קיבל את ההזמנה והלך לפגוש את רוז. היא היתה גבוהה ויפה אלא שהיה לה אף מאוד ארוך. לפני לכתו אמר לו יוסף שהוא הבחין בכך שהיא מוצאת חן בעיניו. דוד, שחשש לאבד את מקום עבודתו, ענה בחיוב. דוד החזמן ביום שישי בערב לסעודה. מבלי שתהיה לו שליטה, התגלגלו העניינים עד לאירוסין. לרוז היתה נדוניה של 350 לירות זהב, סכום גבוה במזמנים של אותם ימים. משכורתו של דוד היתה בין 7-8 לירות זהב ויוסף נתן לו להבין שהוא יוכל גם להשתלב כשותף בעבודה. אך אפה של רוז לא נתן לו מנוח. דוד לא ידע איך לסיים את הפרשה. הוא חשב לברוח להולנד לדודו הנקרא איזאק מוגרבי. הוא הכין את הויזה לפלסטין וגם להולנד. דוד הודיע ליוסף, אחיה של רוז, שהוא חייב לנסוע לפלסטין מסיבות אישיות ומשפחתיות ושיחזור בהקדם. מפלסטין הוא תכנן לברוח להולנד. יוסף לא הבין את מניעיו של דוד וניסה להניא אותו מהנטיעה. אך דוד היה נחרץ בהחלטתו ובא להיפרד מרוז. בלכתו טובב את ראשו וראה אותה בוכה ליד החלון. ליבה ניבא לה שלא תראה אותו יותר.

דוד מכר את המנייה היחידה שהיתה לו מבנק "קרדי פוטיה" וקיבל 10 לירות זהב, וכך יכול היה להרשות לעצמו את הנסיעה הלא מתוכננת הזו. הוא נסע ברכבת לירושלים וניגש הישר למשפחת מוכתר. דוד קנה בדרך 20 מנגו וחשב להפתיע את המשפחה, אך הטעם של הפרי ה"מוזר" הזה לא מצא חן בעיניהם ומוכתר הציע לדוד לקחת חזרה את הפרי אתו. בינתיים הניח את הפרי בתוך מזוודה מתחת למיטה. בדרכו למלון נתקל דוד בחנות שמכרה מוצרים במכירה פומבית ונציג החברה היה ידיד ותיק בשם אלברט חמזי. לאחר שיחה בין השניים ניגשו לבית המלון בו התאכסן דוד וחמזי הריח את ריחו החזק של המנגו. לאחר שאכל 3 מהם התחיל להרגיש רע. הלכו שניהם למסעדה לסעוד את ליבם. חמזי אכל על חשבון החברה בה עבד, ודוד שילם מכיסו. הכסף הלך ואזל. דוד ערך טיול לחברון, לפי המלצתו של חמזי. הרחובות היו צרים מאד והגגות בנויים תמרה. חמזי ודוד הלכו לבקר בבית כנסת "אברהם אבינו" ושם קיבלו הסבר אודות שמו של המקום: לפי ההגדה היה חסד אדם אחד למנין. עוד המתפללים תוהים מה לעשות והנה הופיע אדם עם זקן ארוך לבן והתפילה נערכה כדת וכדין. מיד עם תום התפילה, נעלם אותו אלמוני כאילו בלעה אותו האדמה. המתפללים הבינו שזהו אברהם אבינו. כך קיבל המקום את שמו. בשנת 1936 הרסו הערבים את בית הכנסת והיהודים ברחו לירושלים. המרכז הרוחני היהודי בירושלים לחץ על יהודי חברון לחזור לשם ולקבל את בתיהם בחזרה והוא אף הבטיח לדאוג להגנתם. וכך נולדה שוב קהילה יהודית קטנה בחברון. דוד וחמזי הלכו לבקר ולהתפלל בקבר רחל. השניים השביעו את רעבונם בענבים שקנו וחזרו לירושלים.

דוד חשב להתחתן ולהשתקע בירושלים, אלא שלאחר זמן-מה נשאר ללא פרוטה בכיסו וגם ללא כלה. הוא היה די מדוכא. הוא חזר למצרים, ולהפתעתו הגדולה, האדם הראשון שפגש בהגיעו לקהיר היה לא אחר מאשר יוסף, אחיה של רוח סניור, שכמוכן הזמינו שוב לביתו כדי לחדש את הקשר עם אחותו... דוד התחיל שוב להיפגש עם רוח אך לא ידע איך לשים קץ לסיפור הזה. הוא גם חזר לעבוד אצל יוסף שהציע לו גם עזרה כלכלית, אך דוד החליט לשים לזה סוף והודיע ליוסף שהחליט לסיים את הקשר עם אחותו כיוון ששעתו להתחתן לא הגיעה. רוח היתה פיקחית, עדינה, אצילית וגם עשירה, אך דוד לא אהב אותה. ארבע שנים מאוחר יותר נישאה רוח למישהו אחר.

1926

יום אחד אמר ויטה כהן – שהיה קונה סחורה אצל דוד – שיש לו שכנה יתומה אך נחמדה להכיר לו והזמינו אליו לפגוש אותה. שמה היה רנה אלגרנטה. היא היתה בהירת עוד ושערה קצר ג'ינג'י. לאחר מספר פגישות התחיל לאהוב אותה. הם התארסו. דוד הודיע לאיזאק אחיו שהוא החליט להתחתן. שרינה אשתו של איזאק גילתה לדוד שרנה היתה חולה בדלקת ריאות ושהיה לה גם פגם שכלי. דוד פחד והחליט לנתק מגע. ויטה כהן כעס מאד על החלטתו של דוד, מה עוד שכעבור כמה שבועות נודע לדוד שמחלתה של רנה לא היתה רצינית כפי שתארה שרינה וביקש לחזור אליה. ויטה כהן טרב ואמר כי כך גזר הגורל שלא יינשאו. רנה נשלחה לארה"ב לאחיה.

אחיה של רנה סיפר לדוד שגם כהן נוסע לארה"ב ודוד החליט לבקש ממנו חזרה את 20 הלירות שהילווה לו בזמנו. כהן הרגיע את דוד ואמר לו שהוא לא נוסע, אדרבא, הוא פותח עוד חנות ובכוונתו לבקש מדוד לנהל אותה. אך דוד ידע שכהן מרמה אותו. "אין לי כרגע כסף" – אמר כהן לדוד. לאחר עשרים שנה, נתן מואיז, בנו של איזאק, לדוד את כתובתו החדשה של כהן. דוד שלח לו מכתב מנומס ובו ביקש את כספו חזרה. הוא קיבל מכתב מנומס חזרה, ובו כתב כהן שאין לו כסף וכי מצבו הכלכלי קשה ולא יוכל להחזיר לו את חובו. היתה זו הפעם האחרונה שדוד שמע ממנו.

פרנג'י, אחיה של שרינה, הזמין אליו את דוד, להכיר לו בחורה. ובנוכחות כלם, בפגישה הראשונה, שאל פרנג'י בקולי-קולות: נו, מה דעתך עליה? דוד נבוכך מאד ולא ידע מה להשיב אמר "בסדר". "מזל-טוב, מזל-טוב" – צעק פרנג'י, וכל הנוכחים ברכו במזל טוב את הזוג הצעיר ושתו לחיים. דוד, המום מהעניין, ניגש למחרת לאיזאק ושאל אותו אם פרנג'י נהג בצורה מכובדת. איזאק הצדיק את דוד וכעס על גיסו וכל העניין גרוע מעצמו.

1927

דוד לא פיספס שוב הזדמנות להכיר נערות. כשידידו ויטה סאקס הציע לו לבוא אליו לפגוש מישהי, עשה זאת בשמחה. מולו עמדה נערה מאופרת בכבודות: סומק עז בלתיים, שחור מסביב לעיניה ואודם חזק בשפתיים. מרוב צבע לא יכול היה להתרשם ממנה.

לטיפה היתה הבחורה היחידה שויתרה על דוד מרצונה. הם הכירו כשלושה חודשים. לטיפה היתה בחורה עשירה אלא שדוד התבייש בשמה שהיה לו צליל ערבי. בוקר אחד בא לבקרה והיא התנהגה אליו בקרירות. הוא שמח שזה בא מצידה, אמר שלום ויצא. הטיפה לנתק היה מצבו הכלכלי הנחות של דוד. זה השאיר אותו פגוע.

דוד גר לבדו ברחוב דמנהור בהליופוליס. היה זה אותו בית שגר בו קודם לכן מרק עד אשר נשא לאישה את רזו. היה זה בית גדול, שני חדרים מרווחים, כניסה רחבה ומטבח גדול. הבית השרה עליו הרגשת בדידות, ובחלומותיו ראה מתים. תילי תילים של מתים. עיניהם עצומות וידיהם מושטות קדימה, התהלכו כבתוך צללים. כל מת וצילו הוא. מספר המתים הלך וגדל עד שחלל העולם לא היה מסוגל להכיל אותם. החלומות האלו חזרו ונישנו מידי לילה. באחד הפעמים חלם חלום אף קשה יותר מקודמיו. הוא התעורר באישון הלילה מבוהל, כשהוא מכוסה זיעה קרה, פעימות ליבו היו חזקות מאד והרגליים רעדו ללא שליטה. חלום בלהות זה חזר על עצמו 3 לילות רצופים. הוא לא היה מסוגל לישון, היה קם, מדליק את כל אורות הבית, היה מתהלך מחדר לחדר כסהרורי ושאל את עצמו שמא הוא מתחיל להשתגע! הוא הלך להתפלל בבית-הכנסת וביקש מאלוהים לעזור לו. הוא נשבע לא לספור לאיש את תוכן חלומותיו האחרונים, וגם לאחר שנים רבות, כשבנו אברהם ביקש ממנו לגלות לו אותם – סרב. כשחזר הביתה, הבריקה לפתע מחשבה בראשו שהינה הוא יודע מה סיבת החלומות האלה: כשנקבר אביו בהר הזיתים לקח דוד חופן אדמה מהקבר ושם אותו בתוך שקית וטמן אותה. כקמיע מתחת לכרית והאמין שכך לא ירגיש בודד.

עכשיו הבין שאותה שקית בה טמן עפר מקבר אביו המנות, היא אשר גורמת לחלומות הבלהות. עוד באותו יום, הוציא את השקית מהכרית ומאותו הלילה לא ידע יותר חלומות על מתיים.

היום הגדול

כל בוקר היה דוד הולך לבית-הכנסת להתפלל, והנה יום אחד, באמצע התפילה, ניגש אליו אדם שכמעט ולא הכירו ואמר לדוד: "תשמע, אני מכיר בחורה מצויינת בשבילך". דוד חשש מכישלון נוסף וכבר הסביר לאדון ויטלי שהכנסתו החודשית מסתכמת ב-7-8 לירות זהב לחודש בלבד. האיש אמר שימסור את הענין לאבי הנערה. האב הסכים לפגוש את דוד, ולאחר שיחה בין השניים שהתקיימה בבית-קפה בעיר, קם האב ממקומו, טפח על שכמו של דוד ואמר לו שהוא רואה בו אדם ישר והגון. לאחר מספר ימים, פגש דוד את ויטלי ידידו והלה אמר לו שהגיע הזמן לפגוש את הנערה. "מה שמחה?" – דרש דוד לדעת. ויטלי התלבט קמעא ואחר כך ענה: "בלנש נניש. אביה הוא ז'אק ומועטק כראש מחלקה בבית המסחר הגדול שמלה". באחד הימים, ניגש דוד לויטלי הביתה, קומה אחת מעל דירת משפחת נניש, ותוך כדי שהם מדברים נפתחה הדלת ובלנש נכנסה.

היתה זו נערה לבנת עור, זקיקה ונמוכה, ללא איפור, מבט מושפל קמעא וחיוך קטן. בלנש השאירה רושם חיובי על דוד, פרט לגובהה הנמוך שהרי הוא היה רגיל לצאת עם נשים גבוהות יותר. היא מצאה חן בעיניו, מבטיהם נפגשו מספר פעמים תוך כדי שהם בוחנים האחד את השני. דוד נפרד לשלום, ועוד הוא יורד במדרגות, יצא אחריו ויטלי ושאל אותו על התרשמותו. "לא רע" – ענה דוד. התשובה הזאת הרתיחה את ויטלי: "איזו מן תשובה היא זו? מה אתה רוצה להגיד בזה?". דוד הרגיע אותו וענה: "היא בסדר", ורומן גדול התחיל בין השניים...

מידי ערב היה דוד פוקד את זירתה של בלנש כשזר גדול של פרחים בידי. האב לא הרשה לדוד לצאת עם ביתו לבד ודוד אף שמח על כך כי כסף לא היה לו לבילויים. רק פעם אחת יצאו שניהם בליווי אבלין אחותה של בלנש לקונצרט.

משפחת נניש כללה את: מוריס שנולד בפרז'ז ועבד כחייט. הוא התחתן עם מרי לה-בר ולהם נולדו 5 בנים ובת אחת. הבן הראשון היה ז'אק ואלה שמות ילדיו: בלנש, הלן, אבלין, גסטון ודו. הבן השני שמו דוד, שם אשתו פליסי ולהם 8 ילדים: 3 בנות וחמישה בנים. אחר-כך באה סוזן – אמו של גסטון, פייר וג'וזף, אנדריי ומרסל שמתה ממחלת הטרטן. אדמונד נניש – חי ומת כרווק, אלברט שנהרג במלחמת העולם הראשונה בקרב ורזן בשנת 1918 והקטנה ביותר שנפטרה בגיל 10.

קרולין – אמה של בלנש באה מרקע שונה: אמה שרה ינקוביץ נולדה בבוקרסט רומניה, וסבתה של בלנש נולדה בקייב. שרה ינקוביץ נישאה לפינקלשטיין ונולדו להם 5 בנות ובן אחד: קרולין – אמה של בלנש נולדה בשנת 1908, הלן נולדה בשנת 1910 ואבלין בשנת 1912. שנה לאחר שאבלין נולדה, בשנת 1913 קרא אסון נוראי במשפחה. האם קרולין הרתיחה כוס חלב בפתיליה, ולפתע ארע פיצוק, הפתיליה התלקחה והאם נשרפה למות.

ז'אק בעלה ניסה להצילה ונכווה בשתי ידיו. היא הובהלה לבית החולים, שם ביקשה לראות את ביתה הבכורה, את בלנש. הילדה הקטנה הזדעזעה ממראה אמה, מעורה השרוף ומהריח החרוף שנדף ממנה. התמונה הזו נחרטה בה עמוק עוד שנים רבות. לאחר מספר שעות היא נפטרה ביסורים קשים. ז'אק נשאר בבית החולים וטופל בשתי ידיו השרופות. לאחר שהחלים חזר לביתו ונותר עם שלוש בנותיו הקטנות. הוא נישא בשנית לרבקה סידי, ונולדו להם שני בנים: גסטון וג'וזף – הנקרא בשם חיבה זוזו. עם הזמן היגרו שני הבנים לצרפת. גסטון עבד בשגרירות צרפת בשוויץ וזוזו הפך לסבל בעיר הנמל מרסיי. הלן נישאה לשיפטין ונולד להם בן בשם ברנרד. לאחר גירושיהם היגרה הלן עם בנה לארצות-הברית יחד עם בעלה השני, פולני בשם אדי, שלאחר זמן התגרשה גם ממנו. הקשר ביניהם לא פסק גם לאחר גירושיהם. ברנרד נשא לאישה את לורן, נולדו להם שלושה בנים. גם אבלין היגרה לארצות הברית, לא נישאה מעולם ולמחיייתה עבדה כמורה לפסנתר.

אחותה של קרולין היתה ארנסטין, נישאה ללאון מן, יהודי טוב-לב, אוסטרי בעל השכלה רחבה ואציל-נפש. נולדו להם שתי בנות: נינט וססיל. נינט נישאה ליהודי מספרד והם חשוכי ילדים. ססיל נישאה לנוצרי סורי פנטי בשם אלברט חומזי. יש להם שתי בנות הגרות בקנדה.

